

Zágoni Jenő

Eszperantó az evangélium szolgálatában

Rövid nyelvtörténet

Bábel óta (1Móz 11:1–9) az emberiség egyre kevésbé értette meg egymást, egyre többnyelvűvé vált. Azóta is keresi a kiutat ebből az állapotból.

Különböző korok gondolkodói az egyetemes nyelv megalkotásán fáradoztak. Példa rá *Galenus* (Kr. u. 131–200), *T Morus* (1480–1535), *Comenius* (1592–1670), *Newton* (1642–1727), *Leibniz* (1646–1716), vagy a magyarok közül *Kempelen Farkas* (1735–1804), *Bolyai Farkas* (1775–1856) és mások ilyen irányú tevékenysége.

A gyarmatosítással egyidőben azon államok, amelyek súlya többet nyomott a világ politikai és gazdasági életében, nyelvüket is rákényszerítették befolyási övezetükre. Így jöttek létre a spanyol, francia, angol, majd később a német, orosz stb. érdekövezetek. Ugyanakkor szükséges megjegyeznünk, hogy a gyarmatosítókkal egyidőben – számos esetben még korábban is – megjelentek a misszionáriusok, akik életük kockáztatása árán terjesztették az evangéliumot, a későbbiekben pedig a Bibliát az őslakosság anyanyelvére is lefordították.

A 18. század végéig térségünkben csak a tudományok és az egyháznak volt közös nyelve: a görög, illetve a latin. Ezeket a következő század első felétől fokozatosan a nemzeti nyelvek váltották fel.

A 19. század közepétől egyre inkább jelentkezik az igény egy olyan semleges nemzetközi nyelvre, amelyik összekötő kapocs lehet a világ népei között.

Ezt a célt szolgálja az 1887-ben megjelent Eszperantó = Reménykedő, amelynek kezdeményezője *L. L. Zamenhof* (1859–1917) volt. Tankönyvét oroszra, lengyelre és németre,

majd a világ majdnem minden nyelvére lefordították, s az új nyelv terjesztése érdekében minden kontinensre kiterjedő mozgalom bontakozott ki. A könnyen elsajátítható, logikus nyelvtanra építkező nemzetközi nyelvet és eszméjét számos tudós, író, nyelvész tette magáévá, közöttük *L. Tolsztoj*, *J. Verne*, *R. Rolland*, *J. London*, *R. Tagore*, *A. Einstein*, *F. Jonas*, *Bárzsi Géza* és még sokan mások. Ugyanakkor az eszperantó oktatásáért és alkalmazásáért számos akadémia, nemzetközi szervezet, közöttük a Népszövetség (az ENSZ elődje), a Vöröskereszt, a világ legnagyobb rádiótársasága: az American Radio Relay League is sikraszállt, és az évek folyamán számos esetben alkalmazta. Hazánkban a harminc nyelven beszélő világutazó és egyetemi tanár *Szentkatolnai Bálint Gábor* (1844–1913) révén 1897-ben a kolozsvári egyetemen eresztett gyökeret az eszperantó. A nyelv történetében sokszor, de különösen az 1920-as években, a Budapesti Iskola – *Baghy Gyula* és *Kalocsay Kálmán* világhírű eszperantóul alkotó „aranykettős” révén – a nemzetközi nyelv világának központjává vált. A magyarországi egyházi vonatkozású mozgalomnak két szárnya volt. A katolikust *Giesswein Sándor*, a protestánst *Balkányi Pál* fogta össze.

Annak ellenére, hogy sokan elismerik az eszperantó jelentőségét, előnyeit és érdemeit, s azt a tényt, hogy minden idegen nyelvnél könnyebben megtanulható, mégsem aknázzák ki a benne rejlő lehetőségeket. Pedig a nagy humanista író, *Lev Tolsztoj* szerint „az az áldozat, amelyet az ember az eszperantó megtanulására hoz, olyan csekély, és az eredmény, amelyet elérhet, olyan nagy, hogy ezt a kísérletet senkinek sem szabadna visszautasítani.”

Az első és második világháború majdnem teljesen megsemmisítette a mozgalmat. Sztálin és Hitler üldözték

a nyelv terjesztőit, mivel azokat imperialista, illetve kommunista kémeknek tartották. Tény az is, hogy nem áll mögötte egyetlen politikai vagy gazdasági hatalom sem. Nem kevesen – teljesen megalapozatlanul – vetélytársat látnak benne, mások műnyelvnek, haszontalan időtöltésnek nevezik. Más véleménynel van erről *Karinthy Frigyes*, aki még 1929-ben a következőket írja: „...az esperantó idegen nyelv, de nem idegen – más nyelv, mint a miénk, de nem mások nyelve: mindannyiunké. Nem harcol nyelvek ellen, nem akar beolvasztani, megváltoztatni, elsöpörni, megsemmisíteni, elhallgattatni

egyetlen élő nyelvet sem. Létezni akar, anélkül, hogy más létezését tagadná.”

A nagyhatalmak azonban saját nyelvüket és kultúrájukat próbálják terjeszteni – a másik fél rovására is –, és erre dollármilliárdokat áldoznak.

A már jelzett akadályok ellenére a semleges nemzetközi nyelv ma is él és terjed. A világ sok iskolájában, egyetemén – így hazánkban is – különböző tanfolyamokon oktatják, de magánúton is elsajátítható. Több ország közös oktatási kísérlete bizonyítja, hogy az eszperantó elsajátításának sikerélménye ösztönzi és megkönnyíti más nyelvek tanulását is. Felbecsülhetetlenül nagy szerepet tölt be a turizmusban, az ember-ember közti kapcsolatban. A vallási, szaktudományi és szépirodalmi tárgyú könyvek és folyóiratok száma jelentős, ezek között nem kevés az eredeti alkotás.

A nyelv tisztaságának és továbbfejlesztésének öre a világ különböző országainak tudósaiból álló Eszperantó Akadémia. A mozgalmat az országos egyesületek, vallási és szakmai szervezetek, valamint az Eszperantó Világszövetség fogja össze. Évente rendeznek országos, regionális és világkongresszusokat, egyházi, szakmai és turisztikai összejöveteleket, nyári egyetemeket különböző országokban. 1983-ban Budapest adott otthont a 68. Világkongresszusnak, amelyen ötven ország több mint ötezer küldötte volt jelen. Az ökumenikus istentisztelet résztvevői pedig zsúfolásig megtöltötték a Szent István Bazilikát. 1993-ban Spanyolország, majd a következő évben Dél-Korea látta vendégül a világ eszperantistáit.

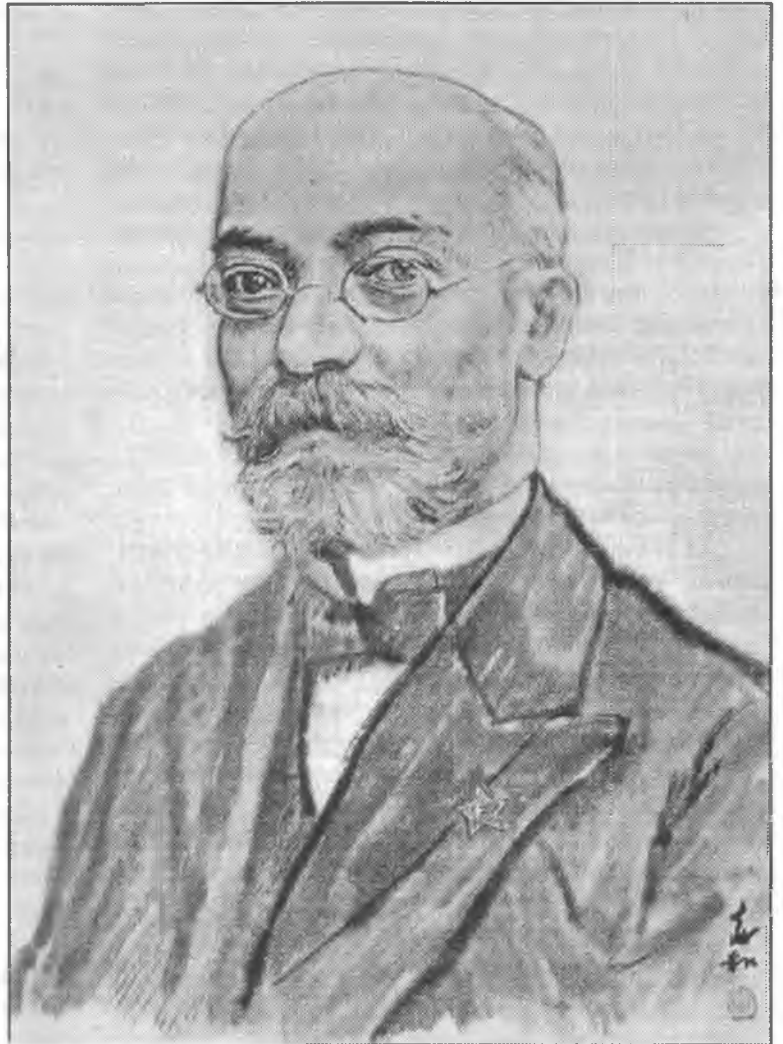
Ezek a nemzetközi összejövetelek egyedüliek az egész világon. Itt a jelenlévők nem szorulnak tolmácsra, s a nyelv használóit pedig egy sajátos érzés, a testvéri szeretet kapcsolja egymáshoz és az általuk beszélt nemzetközi nyelvhez.

Az Ige szolgálatában

Az eszperantó nyelvet annak művelői megjelenésétől kezdve Mennyei Atyánk és Megváltónk dicsőítésére is felhasználták. Azonban csak 1893-ban jelent meg a Szentírásból a Ruth könyvének fordítása. Ezt követi az egyik legnagyobb baptista író, *John Bunyan* (1628–1688) *A zarándok útja* című világirodalmi jelentőségű alkotása, amely 1907-ben, *J. Rhodes* fordításában látott napvilágot. A könyv sikeréről fölösleges írunk, hiszen alig van baptista a világon, aki nem olvasta volna. Csak megjegyezni kívánjuk, hogy az eszperantó révén a nem keresztyénekhez, sok nem baptistához és azokhoz is eljutott, akiknek anyanyelvére még nem fordították le „Bunyan püspök” művét. Érdekességként említjük meg, hogy magyarul is 1907-ben jelent meg először, s nagy hatást gyakorolt többek között *Móricz Zsigmondra* és *Veres Péterre* is.

Zamenhof 1907-től haláláig dolgozott a teljes Ótestamentum héber eredetiből való fordításán, és munkája 1926-ban jött ki a nyomdából. Az Újtestamentumot *J. C. Rust* angol lelkész és nyelvész irányítása alatt egy bizottság görögéből fordította le s jelentette meg 1912-ben. Rust nevéhez fűződik az első eszperantó nyelvű prédikáció is, melyet 1906-ban

Genfben, az ott rendezett 2. Világkongresszus résztvevői előtt tartott. A teljes Szent Bibliát az 1926. évi edinburghi 18. Világkongresszuson tartott istentiszteleten, ünnepélyes keretek között mutatták be. Kiadója a Brit- és Külföldi,

Ludwig Zamenhof (1859–1917)

lengyel szemorvos, az eszperantó nyelv megalkotója

valamint a Skót Bibliatársulat volt. Zamenhof folyóiratokban, újságokban is közölt a *Prédikátor* könyvből, a *Zsoltárok*ból, s több éneket is fordított, főleg angol protestáns énekeskönyvekből, amelyeket különböző alkalmakkor eszperantó nyelven énekeltek a hívek.

1909-ben a *The British Esperantist* című lapban többek között az alábbi felhívást tették közzé: „A londoni eszperantisták olyan keresztyén kör létrehozásán munkálkodnak, ahol csak az eszperantót használva összejöhetnek a Bibliát tanulmányozni, imádkozni, énekelni és lelki témákról beszélgetni. Az egész ügy nem szektajellegű: bárki, aki szívből szereti Jézus Krisztust, és elfogadja mint Isten Fiát, az eszperantó ismerete révén idejöhet, s a Mennyei Urát, illetve eszperantó szolgálatát szolgálhatja...” A felhívás eredményeként 1912 októberétől Londonban napjainkban is tartanak rendszeres eszperantó nyelvű istentiszteleteket. Az angol fővárosiakat követve hasonló összejövetelek vannak Bristol, Manchester és más városokban is. Ez együttlétek alapja bibliai, és az

Apostoli Hitvallás alapján állnak. Ezekre az alkalmakra, kongresszusokra és más rendezvényekre szükségessé vált Istent dicsőítő énekeskönyvek kiadása is. Az első Himnaro Esparanta (Eszperantó Himnuszok, 1907) Cambridge-ben jelent meg 26 énekkel. A 2. kiadás 104 éneket, a 3. 212-t, a 4. pedig 236-ot tartalmaz. A legújabb kiadásban (London, 1966) 280 ének található, 22 felekezet énekeskönyvéből, közöttük a Baptist Hymnbook-ból (London, 1962) is. Közben Svédországban megjelent az Evangelia Himnaro (Evangéliumi Énekek, Örebro, 1952) és Norvégiában a Cent Himnoj (Száz ének, Brumunddal, 1966). Számos vallásos ének jelent meg lemezen és kazettán a világ különböző részein.

Az már természetes, hogy az elmúlt időszakban még számos irodalmi műfordítás és eredeti alkotás is megjelent. Itt említhetjük meg *E. Rean*: Jézus élete (1907) című alkotását, *Lev Tolsztoj*: Egy Isten mindenkinek (1912) és *Keresztyénség és haza* (1931) című művét, *Gustav Lundberg*: Istenhit az atomkorban (1965) című művét, számos prédikációgyűjteményt, bibliamagyarazatot és más vallásos tárgyú füzetet.

Az itt vázolt tevékenységből kivették részüket a világ baptistái is. Kiemelkedő szerepük volt elsősorban az angol, svéd és amerikai testvéreinknek.

Az eszperantó nyelv mozgalmának megerősödése a társadalom különböző rétegeiben, illetve a vallásfelekezetek híveinek körében való terjedése, igényt támasztott számos szervezet és intézmény létrehozására. Legjelentősebbek közé tartozik az orvosi, oktatási, ifjúsági, vasutas, számítástechnikai szövetség, a Comenius Nemzetközi Tudományos Akadémia (Uppsala), a Tudományok Nemzetközi Akadémiája (San Maríno), az Európa Eszperantó Központ (Brüsszel) stb. Egyházi vonatkozású eszperantó egyesületek, az Evangéliumi Keresztyén (KELI), a katolikus (IKUE), a kvéker (Kes), a Bibliakutató (IBAO), az ökumenikus (TEL) stb. egyesület.

Evangéliumi keresztyén eszperantó mozgalom

Az YMCE (Keresztyén Ifjak Egyesülete) titkára, *W. van Starck* báró 1906-ban részt vett a Genfben rendezett 2. Eszperantó Világkongresszuson. Élményeiről több európai és amerikai egyházi lapban beszámolt. Ennek eredményeként csak Bostonban egy év alatt 1200 keresztyén ifjú tanulta meg a nemzetközi nyelvet. Európában 1908 februárjában a német *Paul Hübner* és „*W. van Starck* kiadták az Esperanto en la servo de la Dia Regno (Eszperantó az Isten Országának Szolgálatában) című lapot mint a YMCA eszperantistáinak közlönyét, a Dia Regno (Isten Országa) című folyóirat elődjét.

DIA REGNO

KRISTANA ESPERANTO-GAZETO

A protestáns eszperantisták Németországban, Angliában, Svájcban, az Amerikai Egyesült Államokban, majd Európa és a világ számos országában is szervezkedni kezdtek. Első kongresszusuk (Drezda, 1908) témája: „A reménységben örvendeztetek!” (Róm 12:12) megegyezett a Magyar Baptisták I. Világtalálkozójának jelmondatával. 1911-

ben Antwerpenen adott otthont a 7. Eszperantó Világkongresszusnak. A protestáns résztvevők saját szervezeteként létrehozták a KELI-t

KELI

A Kristana Esperantista Ligo Internacia (KELI) szabályzata leszögezi: A szervezet tevékenységének alapja a Biblia. Célja:

a) Az eszperantó terjesztése az evangéliumi keresztyének körében.

b) Egyesíti a keresztyén eszperantistákat, hogy egy közös nyelv által mint testvérek a Krisztusban közvetlen kapcsolatuk legyen egymással, gyakorolhassák a keresztyén együttléteket és szolgálatot.

c) Ösztönzi az eszperantó használatát a nemzetközi kapcsolatokban az evangéliumi keresztyén egyházak és szervezetek együttműködésében.

d) Jézus Krisztus evangéliumának terjesztése az eszperantó által.

A közösség tagja az lehet, aki Jézus Krisztust elfogadja személyes megváltójának, és egyetért a KELI céljaival.

Az 1911-ben alapított szervezet elsősorban lutheránus, kálvinista, baptista és metodista gyülekezeti tagokat tömörített. Hivatalos közlönyük a már említett Dia Regno (1911), melynek alapító szerkesztője *Paul Hübner* volt.

Az első világháború kitörésével a szép elképzelések, a közös nagy tervek semmivé váltak. A világégés vérzivatarában a vezéregyenységek nagy része a háború áldozata lett. Időnek kellett eltelti, míg sor kerülhetett a munka újrakezdésére.

A háború után *H. J. Patiala* finn lelkész volt, aki egyházi és világi rendezvényeken ösztönözte a semleges nyelv terjesztését. Ugyancsak Finnországban jelent meg 1920 januárjában a Kristana Espero (Keresztyén Remény) első száma. Ez a lap a 20-as években összekötő kapocs volt a világ protestáns eszperantistái között. (Az első világháború után a Dia Regno kiadása ideiglenesen szünetelt.)

Svédországban is élénk tevékenység bontakozott ki. Peldájukat követte Anglia, Skócia, majd Németország is.

Már 1927-től új fejezet kezdődött a semleges nemzetközi nyelv történetében. Svédország termékeny talajnak bizonyult az egész világra kiterjedő eszperantó misszió megszervezésére. Ebben a munkában jelentős szerep jutott a magyaroknak is. Az emigrációba kényszerített székelyföldi katolikus lelkész, *Cseh Andor* (1895–1979), valamint a budapesti jogász és szerkesztő, *Szilágyi Ferenc* (1895–1967) Svédországba ment. Tevékenységük alatt élte reneszánszát az

észak-európai – elsősorban a svéd és holland – eszperantó mozgalom. Fellendült a nyelvoktató, lap- és könyvkiadói munka. Előadások, műfordítások, riportok révén sokan megismerkedtek a magyar kultúrával és az egyházi élet eseményeivel. 1934-ben Stockholm adott otthont a 26. Eszperantó Világkongresszusnak, melynek munkálataiból részt vállalt a Svéd Missziós Szövetség is. Ekkor alakult meg a svéd KELI-tagozat.

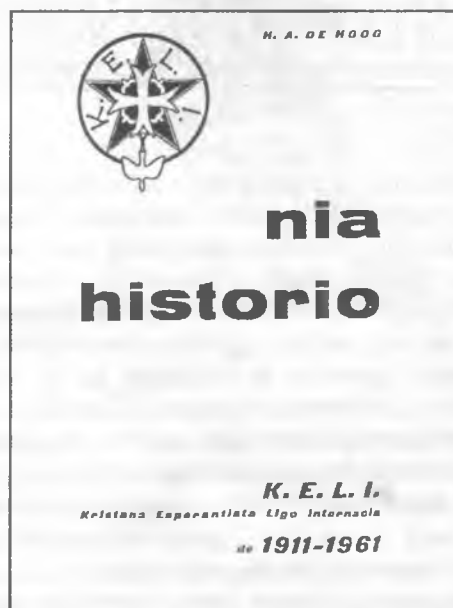
Hazánkban a KELI létrejöttét jóval megelőzte a katolikusok eredményes tevékenysége. Ez nem meglepő, hiszen vezető személyiségei között találjuk *dr. Giesswein Sándor* (1856–1923) prelátust, országgyűlési képviselőt, és *dr. Kiss János* (1857–1930) teológiai tanárt, pápai prelátust.

Az első magyarországi eszperantó csoport megalakulása *Balkányi Pál* (1894–1977) nevéhez fűződik. 1937-ben a „Hajnal”, a „Református Híradó” és más lapok hasábjain cikkeket jelentetett meg a KELI – főleg a svéd tagozat – eredményes munkájáról. Számos előadást tartott a budapesti, békési, püspökladányi és más YMCA csoportok tagjainak és sok érdeklődőnek. Több munkatárs (*Papp Kálmán, Domokos Sándor, Joó István, Papp Imre* és mások) segítségével tanfolyamokat indított és csoportokat szervezett. A varsói KELI-kongresszust követően 1937. augusztus 21-én az újpesti református kultúrházban megtartották a magyar Keresztyén Eszperantó Liga alakuló ülését, majd szeptember 18-án a Magyarországi Evangéliumi Keresztyén Szövetséghez csatlakozott.

A második világháború utáni első nemzetközi KELI-kongresszus 1947-ben volt Bernben. Témája az 1Kor 13:1. Ezt követte a svédországi, melyet mérőföldkőnek tartanak a hívő eszperantisták életében. Végre beteljesedettnek látszott a régi vágy: szoros, eredményes együttműködés jöhetett létre a különböző országok felekezetei között. Az egyházak vezetői ösztönözték a híveket, de elsősorban az ifjúságot az eszperantó tanulására. Bibliakörök és klubok létesültek, a KELI tevékenysége pedig egyre áldásosabbá vált.

Az 1949. esztendő eseményei évtizedekre befolyásolták Európa országainak életét. Nyugatnak – a Marshall-segély révén is – gazdasági és szellemi fellendülést. Keletnek pedig a kommunizmust és vele együtt az ateista eszméket hozta. Ennek következtében csak a nyugati testvéreink tarthatták egymással a kapcsolatot és lehetek részesei a konferenciáknak, kongresszusoknak, melyeket elsősorban Európában ren-

menikus istentiszteletek résztvevőinek énekeskönyvévé vált. 1961-ben került először a KELI vezetőségének élére a ma is nagy népszerűségnek örvendő *Adolf Burkhardt* lutheránus lelkész. Ő, a sokoldalú szervező többek között a nyitást is szorgalmazta a katolikus testvérek felé. Ennek eredményeként négyévenként kerül megrendezésre a Közös Keresztyén Kongresszus. Az elsőt 1968-ban Limburgban (Németország), az 1992. évit Velencén (Magyarország) tartották. Ez volt az első alkalom – több évtized után –, amikor ún. keletiek és nyugatiak, közöttük az ukrán, cseh, litván, orosz, román, lengyel, szlovák és magyar hívő tolmács nélkül egy közös nyelven dicsérhette az Urat a holland, német, svéd, amerikai, maláj, francia, finn, olasz, belga testvérekkel. A velencei kongresszus rendezvényeinek irányítója *Farkasné Tatár Éva*, a KELI

vezetőségének tagja, a magyar tagozat vezetője, a Magyar Rádió eszperantó nyelvű műsorának szerkesztője volt. Velencéről a résztvevők lelkiükben gazdagodva tértek haza a világ közeli és távoli országaiba, hirdetve Isten jóságát és szeretetét, melyet Magyarországon is megtapasztaltak.

A Romániához csatolt területeken a katolikus egyház keresztyén eszperantó közösségein kívül, melyek alapjait *Cseh Andor* lelkész rakta le, eredményes munkát végeztek a Protestáns Ifjúsági Szövetség Eszperantó Csoportjai. Kiemelkedő tevékenységet fejtett ki *Csapó Gyula* (1906–1974), a temesvári csoport vezetője, aki műfordító, újságszerkesztő, az „Ifjú Erdély” című folyóirat eszperantó rovatának szerkesztője volt. Misszionáriusokkal is levelezett, munkájukról pedig cikkeket jelentetett meg. Szorosabb kapcsolat fűzte *F. J. Williamshoz*, aki a pápuák között tevékenykedett. *Csapó Gyula* több cikket, megemlékezést írt a világ eszperantó nyelvű lapjaiban protestáns lelkészek, közöttük *Szabolcska Mihály* életéről és munkásságáról.

Missziómunka

A Nemzetközi Keresztyén Eszperantista Liga (KELI) szabályzatának „d” pontja leszögezi, hogy legfontosabb célkitűzése „Jézus Krisztus evangéliumának terjesztése az eszperantó által.”

45-a de IKUE 18-25.07 42-a de KELI

dezek 1950 és 1964 között. A KELI 1949. évi angliai közgyűlésén hoztak létre egy bizottságot, amelynek feladata egy énekeskönyv megjelentetése volt. A korábban használatosak nem voltak eléggé ismertek az eszperantista hívők világában, vagy inkább angol és német énekeket tartalmaztak. Hiányzott belőle sok más nemzet keresztyén közösségének éneke.

Adoru Kantante (Énekelve imádd) címmel 1971-ben jelent meg Hollandiában az evangéliumi énekeket tartalmazó eszperantó énekeskönyv. Azóta a KELI, részben pedig az öku-

Ez az áldásos tevékenység *Paul Hübner* és *William Page* kezdeményezésére 1909-ben öltött szervezettebb formát.

A Kínában tevékenykedő *Isabelle Mears* orvosmisz-szionárius, *John Bevveridge* és mások „Eszperantó az Isten országának szolgálatában” témával (Edinburg, 1909. május 22.) munkatanácskozást szerveztek. Az összejövétel célja az Edinburgban 1910. június 14–23. között sorra kerülő Missziós Világkongresszuson való részvétel előkészítése, az eszperantó ottani népszerűsítése volt. A kongresszuson jelenlevő misszió-munkások közül sokan ekkor hallottak először a semleges

nemzetközi nyelvről, a benne rejlő rendkívüli lehetőségekről, hiszen a résztvevők a nyelvi problémával nap-nap után találkoztak a világ különböző országaiban. Csodálattal töltötte el őket az *Isabelle Mears* és mások által Ázsiában végzett munka, melyet az eszperantó révén folytattak. Minden résztvevő anyanyelvén, vagy az általa legjobban ismert nyelven megkapta az eszperantó nyelvtanát és kasszótárát, az ún. „Eszperantó Kulcs”-ot és a „hegyi beszéd” eszperantó fordítását.

A kongresszus után – amely egyben megalapozta a 20. század ökumenikus missziómozgalmát is – szorosabbra fűződött a kapcsolat az YMCA, a Christian Endeavour és más nemzeti vagy nemzetközi ifjúsági szervezetek, illetve a keresztyén eszperantisták csoportjai között.

Az eszperantó misszió fontos feladatának tekintette az eszperantó nyelvű keresztyén irodalom eljuttatását a világ legtávolabbi részeire is. Az Újszövetség, Luther Kis katekiz-musa és sok más hitmélítő traktátus írása, fordítása és azoknak nemzeti nyelvekre történő tolmácsolása, csak néhány azokból a figyelemre méltó tevékenységekből, melyeket az első világháború kitörése szakított félbe.

Az oroszországi hadifogolytáborokban sem tétlenkedtek a missziómunkások, az eszperantó eszméjének hordozói és hirdetői. Ennek az időszaknak kiemelkedő személyisége volt *Baghy Gyula*, aki Szibériában a szögesdrótok mögött tanította a testvériség és reménység nemzetközi nyelvét. Elismerésre méltó az Eszperantó Világszövetség genfi központjának közvetítő szerepe, melyet képviselői révén végzett. Postaszolgálat hosszabb ideig nem lévén az egymással ellenséges országok között, ők több mint 200 ezer levelet juttattak el a címzettekhez.

A háború után a protestáns misszió központja Németországból és Angliából Finn- és Svédországba, majd Hollandiába tevődött át. Sok közismert személyiség az akkor megjelentetett *Kristana Espero* (Keresztyén Remény) című folyóirat körül csoportosulva célul tűzte ki az eszperantó népszerűsítését a keresztyének körében, valamint az evangélium terjesztését az eszperantisták között. Ezt szolgálta a *Kristana Revuo*, majd az újból megjelenő *Dia Regno* is, melyeknek fő munkatársai *M. C. Butler*, *F. H. Hanbury*, *R. Horner*, *P. Hürner* és mások voltak.

1930-ban az oxfordi protestáns istentiszteleten *dr. T. Grahame Bailey* prédikátor, aki 1926-ban az első teljes eszperantó Biblia ünnepélyes bemutatását végezte, majd *P. Hübner* és *Richard Hoppe* lelkipásztorok Németországban is ösztönözték a missziómunka fellendítését, több evangéliumi történet, hitbuzgalmi írás és prédikáció szövegének ki-nyomtatását, az eszperantó nagyobb népszerűsítését.

Ugyancsak a 30-as évek elejére tevődik a svédországi lelki ébredés is. Eszperantó vonatkozásban a mozgalom vezér-egyéniségei *Erik Carlen*, *Gunnar Furhammer* lelkész, *Ivar Karlsson*, majd *Anna Henriksson* voltak. Segítők bevonásával tanfolyamokat, bibliaórákat tartottak, aranymondásokkal ellá-tott könyvjelzőket, bibliai elmélkedéseket, evangéliumi ének-gyűjteményeket jelentettek meg. Kiadták *David Hedeigari* „Élő Szó”-ját, *John Stanley* „Az ember, akit milliók hallgat-nak” című életrajzát.

A hollandok a Nemzetközi Missziótanáccsal együttműködve végezték az eszperantó nyelvű keresztyén iro-dalom népszerűsítését, közös programokat dolgoztak ki és valósítottak meg.

A svéd és holland misszió a II. világháború után

A II. világháború alatt és után kontinensünkön csak Svédországban lehetett folytatni missziótevékenységet, bár ott is súlyos veszteség érte a mozgalmat. Fiaalon meghalt *Fritz Alamo* (KELI titkár), majd *Gunnar Furhammer* (KELI elnök) is. Az új elnök – *Fritz Alamp* özvegye – *Anna Alamo* (született *Henriksson*) lett, aki hatvan éven át hűségesen szolgálta az eszperantó misszió ügyét. Az Istentől megáldott, sok ezrek által szeretett asszony, mindenki Anna nénije százak erejét meghaladó kitartással, leleményességgel, a sajtó és a rádió bevonásával szervezte a lelki munkát, a testi és lelki táplálék gyűjtését és továbbítását az éhezőknek és mezíteleneknek. Az óriási munkában segítségére volt testvére, *Gustav Henriksson*, *Erik Carlen*, és a svéd KELI szervezet más tagjai is. *Anna Alamo* 1947-től a svéd KELI misszió utazó titkára lett. *Karl-Olof Sandgrennel* kötött házassága rendkívüli jelentőségű volt az eszperantó misszió történetében, és annak arculatát évtizedekre befolyásolta. Túlzás nélküli tény, hogy ők ketten többet tettek az evangélium terjesztéséért, a rászorulókat megsegítéséért, mint sok nagynevű állami vagy egyházi segélyszervezet. Anna néni, aki-vel huszonnégy évig tartó szoros testvéri kapcsolat kötött össze, segítette és vigasztalta a szenvedőket, hűséggel szolgálta Megváltóját. Még 1992-ben is, súlyos szemműtét után tevékenyen részt vett a Magyarországon rendezett Ökumenikus Eszperantó Kongresszuson. Az elmúlt évtizedekben Evangélium, élelmiszer, gyógyszer, ruhanemű szállítmányaival a világ számos országába eljutott, köztük a háború utáni Magyarországra is. Az 1970. évi erdélyi árvíz alatt is jelentős segítséget nyújtott a szenvedőknek, a károsultaknak, személye-sen irányítva a segélyprogramot. Férje, *K. O. Sandgren* (1925–1990) veseátültetés (1965) és állandó gyógykezelés után is egészen haláláig a KELI-mozgalom és missziómunka vezér-egyénisége volt. 1952–1989 között vezette a lelki segélyszol-gálatokat. Levelek ezreiben a Szentírás alapján a Lélektől sugall-va vigasztalta, bátorította a csüggedőket, a bánatos szívűeket. Huzamosabb ideig a KELI titkára, a *Dia Regno* társszerkesztője, Anna néni útjainak és számos tanfolyam szervezője, cikkek és tanulmányok szerzője, feleségével az IBRA és TWR (Monte

Carlo) rádiók munkatársa, bibliográfiák összeállítója volt. Számos egyházi író és misszionárius, közöttük a Kenyában, Indiában, Thaiföldön és Zairében munkálkodó baptista lelkész, *Aron Andersson* prédikációiból is fordított eszperantóra. *K. O. Sandgren* áldozatos munkájára utal az alábbi két adat is: 227 882 evangéliumi irodalmi alkotást postázott, 132 országgal tartott kapcsolatot.

Figyelemre méltó tevékenységet folytatott a brit KELI tagozat is, amelynek elnöke *Robert Murray* hittestvérünk volt. Angliában jelent meg *J. F. Twilley* baptista misszionárius négyszáz prédikációja. A Holland Keresztény Eszperantisták Egyesületének (KUNE) missziós osztálya elsősorban Bibliát, traktátusokat és gyógyszert küldött számos országba. Közreműködésüknek köszönhető a már említett hollandiai rádióműsorok sugároztatása is.

La Navigantoj (A Hajósok)

Az Egyesült Államok haditengerészetének keretén belül, a második világháború előtt jött létre a „La Navigantoj” mozgalom. Céljául tűzte ki a bibliaterjesztést, annak tanulmányozását, a missziómunka megszervezését, a lélekmentést.

A kezdeményező *Davson Trotman* volt, akit *Les Spencer* követett a mozgalom irányításában. A háború végén ezer hajón, sok szárazföldi tengerészalakulatban és -erődben tevékenykedtek Krisztus „hajóskapitányai”, akik a tengerészek közül sokakat vezettek az igaz útra. A mozgalom számos országra kiterjedt. Ez a missziós munka gyakran az éppen akkor megtért emberek munkája és példamutatása révén, rendkívüli eredményeket ért el, mivel a tengerész vagy civil kollégája, bajtársa személyesen meggyőződött arról, hogy az addig Istent tagadó, önző, alkoholista, és más bűnökben élő barátja vagy munkatársa egyik pillanatról a másikra megtért, megváltozott, majd hirdette az igét, Isten csodatetteit.

Davson Trotman halála után *Lorne Sanny*, *Roy Rebertson* irányította azt a tevékenységet, melyet *Billy Graham* evangélizációs munkásságával is egybehangoztak.

A svéd tagozat vezetője *Paul Lilienberg* baptista lelképásztor volt, akinek neje *Ulla Lundin*, a svéd KELI elnökének *Henry Lundinnak* leánya. 1956-tól a „La Navigantoj” fontosabb kiadványait, közöttük a „Krisztussal kezdeni”, „Együtt Krisztussal” című könyveket, a „Rendszeres bibliatanulmányozás” című levelező tanfolyamot eszperantóul is megjelentették. Ennek anyagát *Ingalil (Nillson) Drobny* lelkész hittestvérünk szerkesztette és terjesztette, aki 1965-től a svéd KELI tagozat tisztségviselője is volt.

A huszonkét országban meggyökerezett mozgalom jelmondata: „*És amiket tőlem hallottál sok bizonyosság által, azokat bizzad a hív emberekre, akik másoknak a tanítására is alkalmasak lesznek*” (2Tim 2:2) Tehát: először tanulni, utána élni a tanultakat, majd tanítani másokat, s megnyerni őket az örök életnek.

Budapesten a KELI bibliaköri és missziós tevékenységének a Gyulai Pál utcai református gyülekezet ad otthont, ahol *László István* irányítása alatt tevékenykedett a kis közösség. Korábban *Varga Gyula* lelkész-költő és műfordítótól közölt a sajtó, ma *Farkasné Tatár Éva* a rádióban és az újságokban, *László István*, *Bessenyei Tibor* a „Dia Regno” hasábjain *Füle Lajos* verseit, *Farkas József* és mások prédikációit fordítják eszperantóra, tudósításokat közölnek a magyar eszperantisták életéből.

A magyar katolikusok havonta tartanak eszperantó misét a „Krisztus Király” kápolnában, amelyen az ökumené jegyében a protestánsok közül is gyakran vannak résztvevők.

Baptista vonatkozásban Svédországon és Nagy-Britannián kívül legtöbb hittestvérünk Brazíliában, Bulgáriában és a volt Jugoszlávia területén él. Az utóbbi KELI képviselője *dr. Josip Horak* testvér, a baptista szövetség vezetője volt.

La Navigantoj

Nem szóltunk korábban az amerikai *R. Paul Montgomery*-ről, aki 38 éven át mint misszionárius, nyomdász és tanító Kinában szolgálta az Urat. Bibliamagyarázatai és eszperantó nyelvtanfolyam anyagai a „Zion Baptist Church” kiadásában Philadelphiában jelentek meg.

Az eszperantó misszió munkatársai számos magyarországi, németországi, svájci és hollandiai hívő, az eszmetársak, az egyházak anyagi támogatásával, fáradsággal, a román, szovjet, és más határőrök, a titkosrendőrség és a vámosok atrocitásainak kitéve, több ezer kilométert utazva személyesen is felkerestek sokakat, lelki- és testi gyógyírt vittek a kommunista diktatúra alatt élő testvéreiknek és más nélkülözőknek.

Nagy jelentőségű a katolikus és az ökumenikus missziómunka is. Ide sorolható a *Jos Graemers*, *Kondor József* és *Jacques Tuinder* által irányított „E3” mozgalom, melynek főleg az albán, marokkói, kameruni, ghanai szembetegek gyógyítása, mozgó szemklinika működtetése, szemüvegek biztosítása a feladata. 1992-ben 25 ezer vietnámi gyermeknek biztosítottak „A” vitamint. Bekapcsolódtak a lepramisszióba és sok más nemzetközi segélyprogramba is.

Sajnálatos, hogy a magyar baptista közösségeinkben majdnem teljesen ismeretlen az eszperantó, pedig szellemiségében, céljaiban hozzánk nagyon is közel áll.

Tényként kell elfogadnunk azt, hogy az eszperantó több mint nyelv. Összekötő kapocs a népek között. Nem ismer határokat, faji, nemzeti, felekezeti különbségeket. A hívő eszperantisták célja pedig az Örömhír terjesztése minden népnek a semleges nemzetközi nyelv által.

Az Örömhír (Jn 3:16) eszperantóul így hangzik: (C=cs) „*Car Dio tiel amis la mondo, ke Li donis Sian solamaskitan Filon, por ke ciu, kiu fidis al Li, ne peren, sed havu eternan vivon.*”